

emcdda.europa.eu

Pozornosť upriamená na drogy

ISSN 1725 – 8553

Informačné periodikum Európskeho monitorovacieho centra pre drogy a drogovú závislosť

Znižovanie dopytu po drogách: globálne dôkazy pre lokálne opatrenia

Vypracovanie opatrení na znižovanie dopytu po drogách na základe dôkazov je primárnym cieľom protidrogovej politiky na vnútroštátnej, európskej (EÚ) i celosvetovej úrovni. Diskusia o realizácii tohto cieľa prebieha formou špecifického diskurzu, ktorý sa

vyznačuje vlastným súborom koncepcií a zahŕňa pojmy ako napríklad najlepšie postupy, normy kvality, usmernenia, protokoly, akreditačné systémy a referenčné porovnávanie. Tento dokument poskytuje čitateľom jasnú definíciu používaných termínov

s poukázaním na úspechy a súčasné výzvy pri prenose vedeckých poznatkov do praxe v oblasti znižovania dopytu po drogách. Osobitná pozornosť sa venuje pojmu „najlepšie postupy“ vzhľadom na jeho rastúci význam v rámci európskych koncepcií.

Kľúčové témy v skratke

1. Podpora a výmena najlepších postupov sa považuje za dôležitú stratégiu zameranú na zvyšovanie účinnosti opatrení v oblasti protidrogovej politiky a na zabezpečenie efektívneho využívania obmedzených zdrojov.
2. Medzi najčastejšie používané nástroje na podporu najlepších postupov patria usmernenia a normy. V Európe v súčasnosti existuje množstvo usmernení, ktoré subjekty s rozhodovacími právomocami môžu využívať, aktualizovať a prispôbovať svojmu vlastnému vnútroštátnemu kontextu, takže nemusia začínať od nuly.
3. Neustále sa zvyšuje objem vedeckých dôkazov o účinnosti opatrení v oblasti boja proti drogám, ktoré možno použiť na vypracovanie a aktualizáciu noriem a usmernení. Nový dôraz sa kladie na stiahnutie investícií, ukončenie „nesprávnych postupov“ a zastavenie uplatňovania neúčinných opatrení.
4. Súčasný projekt na európskej úrovni je zameraný na podporu dohody o minimálnych normách kvality v oblasti drogovej prevencie, liečby a znižovania poškodení, ako aj na prenos noriem kvality do praxe.
5. Objavili sa nové vedné disciplíny zamerané na spôsoby úspešného prenosu, ako sú implementačná veda, translačná veda a mobilizácia vedomostí. Dôležitými faktormi úspechu sú identifikácia prekážok zmeny a použitie viacerých realizačných stratégií.
6. V oblasti najlepších postupov existuje vo vedeckých dôkazoch ešte mnoho medzier a neustále sa objavujú nové otázky, ktoré treba riešiť. Systematická analýza nedostatkov pomôže pri zameraní ďalších krokov a budúceho vývoja.

Definície

Najlepšie postupy: najlepšie uplatňovanie dostupných dôkazov na súčasné činnosti.

Založené na dôkazoch: pojem prebratý z oblasti medicíny definovaný ako „svedomité, jednoznačné a uvážlivé použitie najlepších súčasných dôkazov pri rozhodovaní o starostlivosti o jednotlivých pacientov“ (Sackett, 1996). Tento pojem sa pri uplatňovaní v oblasti znižovania dopytu po drogách vzťahuje na využívanie vedeckých výsledkov na informované rozhodovanie opatreniach.

Usmernenia: „Vyhlásenia, ktoré zahŕňajú odporúčania na optimalizáciu starostlivosti o pacientov na základe informácií získaných zo systematického skúmania dôkazov a z posúdenia výhod a poškodení vyplývajúcich z uplatňovania alternatívnych možností starostlivosti“ (Institute of Medicine, 2011).

Protokoly: dokumenty presne stanovujúce postupy, ktoré sa majú dodržať pri plnení určitých úloh.

Štandardy a normy kvality: princípy a súbory pravidiel na základe dôkazov (Brunsson a Jacobsson, 2000), ktoré sa používajú na realizáciu opatrení odporúčaných v usmerneniach. Môžu odkazovať na otázky obsahu, na procesy alebo na štrukturálne aspekty.

Akreditácia: proces nezávislého posudzovania kvality inštitúcie poskytujúcej služby, ktorý sa uskutočňuje na základe kritérií a noriem vopred stanovených akreditačným orgánom.

Referenčné porovnávanie: proces porovnávania procesov v službách a výkonnosti služieb voči najlepším postupom iných služieb. Rozsah meraní zvyčajne zahŕňa kvalitu, čas a náklady.

1. Chápanie najlepších postupov

Definíciu pojmu „najlepšie postupy“ nedávno vypracovala skupina európskych odborníkov zostavená Európskym monitorovacím centrom pre drogy a drogovú závislosť (EMCDDA). Stručne povedané, najlepšie postupy predstavujú najlepšie uplatňovanie dostupných dôkazov pri súčasných opatreniach v oblasti boja proti drogám. Identifikoval sa rad faktorov, ktoré prispievajú k tomu, že opatrenie možno považovať za „najlepší postup“. V rámci zhrnutia možno povedať, že opatrenie, ktoré je najlepším postupom, je založené na najvyčerpávajúcejších dostupných vedeckých dôkazoch o tom, čo je známe ako účinné pri dosahovaní úspešných výsledkov, pričom toto opatrenie je prispôbené potrebám osôb, na ktoré je zamerané. Použité metódy budú transparentné, spoľahlivé a prenosné a môžu sa aktualizovať na základe vývoja databázy znalostí. Pokiaľ ide o realizáciu, zohľadnia sa faktory miestneho prostredia a opatrenie sa zosúladi s ostatnými krokmi ako súčasť komplexného prístupu k drogovej problematike.

Najlepšie postupy sú úzko spojené s pojmom „postupy založené na dôkazoch“ – svedomité, jednoznačné a uvážlivé použitie najlepších súčasných dôkazov pri rozhodovaní (Sackett, 1996), a to si vyžaduje dôkladnú integráciu vedeckých poznatkov a odborných znalostí z oblasti realizácie s cieľom náležite prispôbiť opatrenie vzhľadom na jednotlivca alebo špecifické podmienky. Opatrenie, ktoré je najlepším postupom, by malo priniesť lepšie výsledky ako iné opatrenia, a tým zároveň umožniť racionálne rozdeľovanie zdrojov.

2. Usmernenia a normy: významné nástroje na podporu najlepších postupov

Vypracovanie usmernení a noriem je v Európe najčastejšie používanou stratégiou na podporu najlepších postupov. Do roku 2011 sa v celom

regióne identifikovalo vyše 143 súborov usmernení na liečbu drogových závislostí, mnohé z nich pre oblasť substitučnej liečby závislosti od opioidov. Proces prípravy nových usmernení alebo noriem sa dnes v mnohých prípadoch opiera o využitie existujúcich vnútroštátnych príkladov (za predpokladu, že sú založené na dôkazoch) a ich prispôbenie miestnym podmienkam, čím sa šetria zdroje. Zoznam vnútroštátnych usmernení a noriem pre liečbu, prevenciu a znižovanie poškodení je dostupný na Portáli najlepších postupov EMCDDA na adrese: <http://www.emcdda.europa.eu/best-practice>.

Zostávajúce výzvy sú spojené s podporou najlepších postupov prostredníctvom usmernení, noriem a ďalších podobných nástrojov. V prvom rade treba zabezpečiť, aby boli založené na spoľahlivých vedeckých dôkazoch a aby sa pravidelne aktualizovali pri zverejnení nového systematického posúdenia. Po druhé treba čo najlepšie využiť usmernenia, ktoré v EÚ v súčasnosti existujú. A napokon, je dôležité zabezpečiť, aby sa usmernenia a normy vykonávali vhodným spôsobom.

3. Prístup k vedeckým dôkazom a ich používanie

Počet štúdií o účinnosti opatrení v oblasti protidrogovej politiky sa za posledných päťdesiat rokov mnohonásobne zvýšil a vznikla potreba ich kvalitnej syntézy. Na konci 90. rokov minulého storočia sa v rámci Cochrane Collaboration (medzinárodnej neziskovej organizácie, ktorá pripravuje, udržiava a podporuje dostupnosť systematických posúdení účinkov zdravotnej starostlivosti) vytvorila redakčná skupina pre drogy a alkohol. Cieľom tejto skupiny v rámci Cochrane Collaboration zameranej na drogy a alkohol je predkladať a šíriť systematické preskúmanie štúdií o prevencii, liečbe a rehabilitácii, pokiaľ ide o problematiku užívania drog a alkoholu. V súčasnosti skupina spolupracuje s portálom najlepších postupov EMCDDA s cieľom syntetizovať dostupné dôkazy týkajúce sa opatrení.

„Všetky opatrenia sú dobre mienené, ale nie všetky opatrenia sú rovnako účinné. Dnes viac ako inokedy musíme zabezpečiť, aby sme investovali do toho, čo funguje, a aby sme stiahli investície tam, kde sú nefunkčné. Na to aby sme to dosiahli, potrebujeme nielen spoločné chápanie pojmu založenia na dôkazoch pre zabezpečenie účinnosti, ale aj usmernenia na informované poskytovanie vysoko kvalitných miestnych služieb.“

**Wolfgang Götz,
riaditeľ EMCDDA**

Súčasná finančná situácia vyžaduje, aby všetky subjekty s rozhodovacími právomocami našli spôsob kontroly nákladov bez znižovania kvality starostlivosti. Vedecké dôkazy sa okrem toho, že sa používajú na identifikáciu účinných opatrení, čoraz častejšie uvádzajú so zámerom znížiť alebo ukončiť používanie nekvalitných prístupov a služieb. The National Institute for Clinical Excellence (Národný inštitút pre klinickú výnimočnosť, NICE) v Spojenom kráľovstve zaviedol tzv. proces „stiahnutia investícií“ na zastavenie financovania klinických opatrení s „nízkou hodnotou“ – napríklad preto, že sú klinicky neúčinné, majú zlý profil rizika v porovnaní s prospešnosťou alebo nie sú podporené dostatočnými dôkazmi. Ide o stiahnutie zdrojov zdravotníctva z existujúcich postupov zdravotnej starostlivosti, ktoré sa pokladajú za neúčinné vzhľadom na malý alebo žiadny zdravotný prínos v pomere k vynaloženým nákladom, a teda nepredstavujú efektívne využívanie zdrojov.

4. Učiť sa navzájom – minimálne normy kvality pre Európu

Hoci má každá európska krajina vypracovanú vlastnú stratégiu a reakcie na problémy s drogami s prihliadnutím na rozsah svojej drogovej problematiky a dostupné zdroje, výmena skúseností

a získaných znalostí s inými krajinami prináša jednoznačný prospech a pomáha zlepšovať kvalitu a účinnosť výskumu. Minimálne normy kvality na európskej úrovni musia pridať hodnotu opatreniam, ktoré už existujú v rámci jednotlivých členských štátov, a musia zohľadniť rôzne zdravotnícke systémy a kapacity v jednotlivých štátoch.

Súčasný projekt financovaný EÚ si kladie za cieľ vypracovať európske minimálne normy kvality (European Minimum Quality Standards, EQUS) pre drogovú prevenciu, liečbu a znižovanie poškodení na základe toho, že zoskupí odborníkov a zainteresované strany z Európy aj mimo nej s cieľom navrhnuť zoznam minimálnych noriem založených na dôkazoch a všeobecnej zhode. Európske normy kvality drogovej prevencie boli upravené na účely obsiahnutia prevencie v štúdií a v decembri 2011 boli uverejnené v sérii *Príručky EMCDDA*, ktoré sú k dispozícii na prevzatie a bezplatné objednanie na webovej stránke EMCDDA na adrese <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>. Výsledky štúdie EQUS ďalej rozpracuje Európska komisia s cieľom vypracovať návrh, ktorý bude predložený Rade Európskej únie.

5. Premietnutie dôkazov prostredníctvom usmernení, noriem a ďalších nástrojov

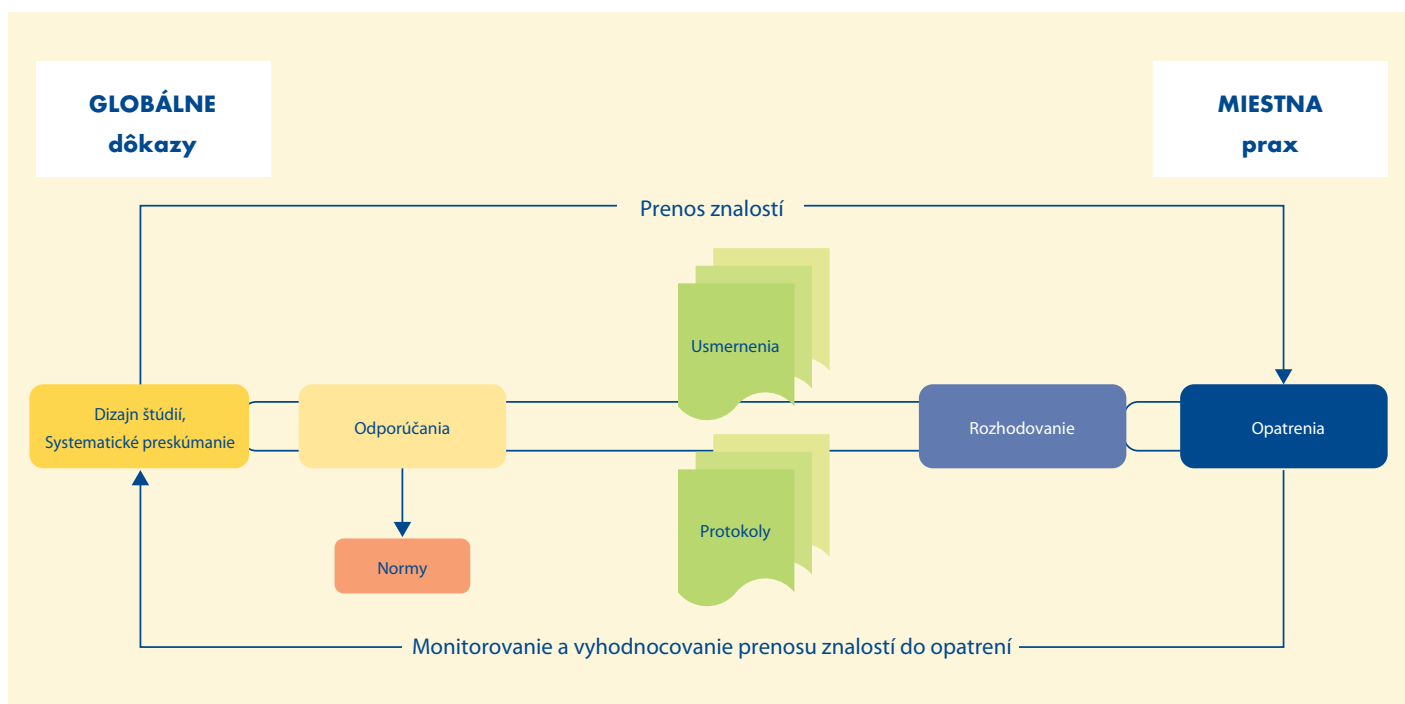
Úspešný prenos dôkazov do praxe prostredníctvom usmernení a noriem si vyžaduje plánovanie a iniciatívny prístup. Na prenos dôkazov do opatrení sa používa široké spektrum činností, pričom vzniklo niekoľko nových vedných disciplín, ktoré sú priamo zamerané na túto tému, napríklad translačná veda, prenos znalostí a mobilizácia vedomostí. Pre mnohé z týchto prístupov je vzťah medzi vedeckými dôkazmi a zhodou odborných názorov ústredným prvkom procesu zavádzania. V záujme úspešného zavedenia je odborný názor kľúčový na identifikáciu relevantných otázok, prispôbenie odporúčaní miestnym podmienkam a zabezpečenie vhodného štruktúrovania opatrení a ich prispôbenia cieľovej skupine. Kým vnútroštátne prístupy môžu byť odlišné, identifikácia tzv. „prekážok zmeny“ v cieľovej skupine a aktívne kroky na obmedzenie týchto prekážok môžu zavádzanie nových opatrení zlepšiť. Aj použitie stimulov, ako sú školenia, akreditácie alebo certifikácie môže

podporiť úspešné zavádzanie noriem kvality pri znižovaní dopytu po drogách.

6. Ďalšie kroky: identifikovať medzery a zvážiť nové problémy

Vývoj v oblasti výskumu súvisiaceho s drogami a postupov založených na dôkazoch viedol k vytvoreniu nových nástrojov na zvýšenie účinnosti reakcie na drogovú problematiku v Európe. Tento proces však odhalil aj významné medzery v dostupných vedeckých poznatkoch a je zrejmé, že usmernenia alebo normy neboli vždy vypracované spôsobom podporujúcim použitie najlepších postupov. Navyše zmeny v situácii v oblasti drog, napríklad v súvislosti so starnúcou skupinou užívateľov opioidov alebo v súvislosti s užívaním nových látok, si teraz môžu vyžadovať ďalší výskum a usmernenia. EMCDDA sa so svojimi partnermi zaviazala vypracovať analýzu nedostatkov v oblasti najlepších postupov a aktívne podporovať spojenie globálnych znalostí s miestnymi postupmi v Európe, či už prostredníctvom aktívneho šírenia dôkazov, poskytovaním podpory pri prispôbení usmernení alebo pomoci pri posudzovaní vplyvov a výmene skúseností.

Rámec prenosu znalostí

Pozornosť upriamená na drogy je séria informačných periodík vydávaných Európskym monitorovacím centrom pre drogy a drogovú závislosť (EMCDDA) v Lisabone. Publikácie sa vydávajú pravidelne v 23 oficiálnych jazykoch Európskej únie, ako aj v nórštine a turečtine. Pôvodný jazyk: angličtina. Reprodukcia textu je povolená pod podmienkou uvedenia zdroja.

Bezplatné odobranie si môžete objednať na e-mailovej adrese: publications@emcdda.europa.eu

Cais do Sodré, 1249-289 Lisabon, Portugalsko
Tel. +351 211210200 • Fax +351 218131711
info@emcdda.europa.eu • www.emcdda.europa.eu

Záver a strategické úvahy

1. V posledných dvoch desaťročiach je Európa svedkom rastúceho záujmu o rozvoj a podporu najlepších postupov. V opatreniach na znižovanie dopytu po drogách sa na podporu postupov založených na dôkazoch používajú rôzne nástroje, ako sú usmernenia a normy kvality. Na vnútroštátnej úrovni sa ako nákladovo efektívne riešenie, ktoré pomáha zabezpečiť kvalitu, ukazuje skôr šírenie a prispôbovanie už existujúcich usmernení založených na dôkazoch než vývoj nových. Na európskej úrovni sa nedávno zaviedol proces na podporu dohody o spoločných minimálnych normách kvality.
2. V budúcnosti je potrebné zaviesť procesy na zabezpečenie pravidelnej aktualizácie existujúcich usmernení a noriem len čo sú dostupné nové dôkazy. Kľúčovou otázkou je navyše priebežná podpora a šírenie usmernení a noriem medzi odborníkmi a subjektmi s rozhodovacími právomocami. Aj napriek tomu, že v poslednom čase sa dostupnosť vedeckých dôkazov o účinnosti (a neúčinnosti) opatrení v oblasti protidrogovej politiky zvýšila, stále existujú medzery, ktorých vyplnenie si vyžaduje ďalší výskum. V tejto súvislosti by bol veľmi vítaný európsky výskumný program, ktorého prioritou by boli otázky spojené jednak s účinnosťou opatrení a jednak so zlepšením rozhrania medzi výskumom a praxou.
3. EMCDDA so svojimi skúsenosťami zo sledovania a šírenia najlepších postupov bude aj naďalej propagovať a podporovať zlepšovanie kvality v oblasti boja proti drogám v Európe. Iniciatívne šírenie dôkazov, poradenstvo pri prispôbovaní usmernení, podpora pri stanovení cieľov a hodnotení vplyvov a pomoc pri výmene skúseností sú len niektoré z činností, ktoré EMCDDA bude aj naďalej poskytovať zainteresovaným stranám.

Hlavné zdroje

Amato, L., Davoli, M., Vecchi, S. et al. (2011): „Cochrane systematic reviews in the field of addiction: What's there and what should be“, *Drug and Alcohol Dependence*, zväzok 113 (vydanie 2 - 3), s. 96 - 103.

Brunsson, N. a Jacobsson, B. A. (2000): *A world of standards*, Oxford University Press, New York.

Costa Storti, C., De Grauwe, P. a Reuter, P. (2011): „Economic recession, drug use and public health“, *International Journal of Drug Policy*, zväzok 22, vydanie 6, s. 321 - 325.

Grimshaw, J. M., Thomas, R. E., MacLennan, G. et al. (2004): „Effectiveness and efficiency of guideline dissemination and implementation strategies“, *Health Technology Assessment* 8(6), s. iii - 72.

Guyatt, G. H., Oxman, A. D., Vist, G. E. et al. (2008): „GRADE: an emerging consensus on rating quality of evidence and strength of recommendations“, *British Medical Journal* 336 (7650), s. 924 - 6.

Institute of Medicine (2011): „Clinical practice guidelines we can trust“, The National Academies Press, Washington DC.

Moja, P. L., Castelli, B., McCauley, L., Grilli, R. a Auxilia, F. (2005): „Cochrane EPOC group: closing the gap between quality assurance and organisation of care research and front line professionals“ (pôvodný text v taliančine), *Annali di Igiene: Medicina Preventiva e di Comunità* 17(6), s. 585 - 90.

National Institute for Clinical Excellence (2011): NICE 'do not do' recommendations, k dispozícii na adrese: <http://www.nice.org.uk/usingguidance/donotdorecommendations/index.jsp>

OECD (2011): „Economic Policy Reforms Going for Growth“, nakladateľstvo OECD, k dispozícii na adrese: <http://dx.doi.org/10.1787/growth-2011-en>

Sackett, D. L., Rosenberg, W. M., Gray, J. A., Haynes, R. B. (1996): „Evidence-based medicine: what it is and what it isn't“, *British Medical Journal*, 312 (7023), s. 452 - 4.

Straus, S., Tetroe, J. a Graham, I. D. (vydavateľia) (2009): *Knowledge Translation in Health Care: Moving from Evidence to Practice*, Wiley Blackwell, Oxford.

The ADAPTE Collaboration (2011): „The ADAPTE Process: Resource Toolkit for Guidelines Adaptation“, (verzia 2.0) k dispozícii na adrese: <http://www.g-i-n.net>

Wensing, M., Bosch, M. a Grol, R. (2010): „Developing and selecting interventions for translating knowledge to action“, *Canadian Medical Association Journal* 182(2), s. E85 - E88.

Informácie na internete

Portál najlepších postupov EMCDDA
<http://www.emcdda.europa.eu/best-practice>

Úrad pre publikácie

VYDAVATEL: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie
© Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť 2012
RIADITEĽ: Wolfgang Götz
AUTORI: Marica Ferri, Alessandra Bo
EDITORKA: Marie-Christine Ashby
GRAFICKÝ NÁVRH: Dutton Merryfield Ltd, Spojené kráľovstvo
Printed in Luxembourg